

Jacob en de VOC

(testversie)

Thema: VOC, weeskinderen, 18^e eeuw **groep:** 6-8

Les nummer 1 van 2 les(sen)

Lesdoel:

Leerling maakt kennis met Westlandse weesjongen Jacob van der Hout. Leerling kan historische bronnen onderzoeken. Leerling kan beredeneren waarom Jacob bij de VOC ging.

Deze les is onderdeel van 2 lessen over het Westlandse weeskind Jacob van der Hout. De lessen kunnen in volgorde of elk apart gegeven worden. Het doel van de eerste les is om kennis te maken met Jacob van der Hout, geboren in 1775. De onderzoeksvraag luidt: Waarom gaat Jacob bij de VOC? Bij deze lessen wordt ervanuit gegaan dat de leerlingen al weten wat de VOC is.

Lesfase 1 en 2 kunnen als excursie uitgevoerd worden bij Historisch Archief Westland.

Benodigde materialen:

Uitgeprinte documenten uit bijlage C en evt. D (documenten Weeskamer van Naaldwijk) en bijlage F (werkblad), pen en papier, digibord.

Lesfase 1: oriëntatie

5 minuten

Toon klassikaal de foto van documenten uit bijlage A. Laat de leerlingen raden wat het is en hoe oud het kan zijn. Waar zie je dat aan? Vertel dat deze documenten uit een archief komen. Wat is een archief? Vertel dat in een archief belangrijke papieren bewaard worden, die iets vertellen over de geschiedenis van een stad of een streek. Laat de leerlingen raden in welk archief dit document bewaard wordt. Laat de foto's uit bijlage B zien.

Lesfase 2: onderzoek

10 minuten

Deel de geprinte bladen van bijlage C uit. Doe deze opdracht gefaseerd. Stel de volgende vragen klassikaal:

1. Welke woorden herken je? Schrijf ze op (3 minuten)
2. Welke namen zie je? Schrijf ze op (2 minuten)
3. Welke cijfers of datum zie je? Schrijf ze op (1 minuut)

Vergelijk klassikaal de woorden, namen en data van de twee documenten.

Onderzoeksvraag: Wat is er aan de hand?

Antwoord: Jacob en Joris van der Hout zijn weeskinderen. Het document uit 1777 is opgesteld toen hun vader Pieter overleden was en dat uit 1780 toen hun moeder Jannetje overleden was. Adam Lok is hun stiefvader. Jacob is geboren in 1775 en Joris in 1774. (Beide documenten komen uit de Weeskamer van Naaldwijk. Dat is de kinderbescherming in de 18e eeuw. Zie ook uitleg voor leerkracht in bijlage D)

Lesfase 3: uitvoering

15 minuten

Vertel het verhaal Jacob van der Hout (bijlage E). Laat de foto's tegelijkertijd zien en laat de leerlingen raden welke foto er op dat moment van toepassing is.

In 1793 staat Jacob van der Hout ingeschreven bij de VOC in Delft. Hij is dan 18 jaar oud.

Onderzoeksvraag: Waarom gaat Jacob bij de VOC?

Jacob ging bij de VOC omdat hij

- van avontuur hield
- gedwongen werd
- geen toekomst had in het Westland

Laat de leerlingen met behulp van de methode 1-2-4-all bedenken waarom Jacob bij de VOC gaat.

Gebruik hiervoor bijlage E. (Er is geen fout antwoord mogelijk, want dit is niet bekend, het gaat om het denkproces en het inleven in die tijd)

Lesfase 4: evaluatie

15 minuten

Maak op het digibord 3 lijsten (avontuur, gedwongen, geen toekomst) met de belangrijkste reden voor Jacob om bij de VOC te gaan. Gebruik hiervoor steekwoorden of korte zinnen. Voeg argumenten die erg op elkaar lijken samen. Vraag of er nog belangrijke redenen ontbreken.

Bedenk met elkaar een vervolg:

Jacob gaat op reis met de VOC en komt daarna terug naar het Westland, want

óf

Jacob gaat op reis met de VOC en komt daarna NIET terug naar het Westland, want

Excursie:

De oriëntatie en de onderzoeksfase kunnen in het historisch archief gedaan worden. De leerlingen krijgen eerst een rondleiding door de archiefkluis en kunnen de originele documenten inzien. Vervolgens gaan ze in de leeszaal ontdekken waar de documenten over gaan. Terug in de klas kan de uitvoering en evaluatie plaatsvinden.

Maak hiervoor een afspraak met Historisch Archief Westland: hawestland@gemeentewestland.nl

Tips voor vervolg:

Les 2 van deze serie gaat over de VOC. De leerlingen ontdekken via de website van de VOC hoe een spiegelschip eruit zag, hoeveel mensen aan boord waren, wat de taken van Jacob waren, hoe lang de reis duurde en wat er vervoerd werd.

Filmpje: SchoolTV/Teleac. 20 minuten. Jacob van den Berg, een weesjongen uit Delft monstert in 1750 aan op een VOC-schip. [Jacob monstert aan op een VOC schip gemist? Start met kijken op NPO Start](#)

Schrijfo opdracht: Stel dat Jacob van der Hout een brief schrijft aan zijn broer Joris. Hierin legt hij uit waarom hij bij de VOC gaat. Wat zal er in die brief staan?

Laat de leerlingen op basis van hun eigen argumenten een brief schrijven. Kies een bruin potlood, stift of inkt. Neem het handschrift van het document als voorbeeld. Maak ook de 'spellingsfouten' uit 1780 (Er waren in die tijd nog geen vaste spellingsregels. De schrijfwijze kon zelfs binnen een document verschillen. Ook namen werden geschreven zoals de schrijver dacht dat het moest.)

Bijlage B – Historisch Archief Westland

Gemeentehuis aan de Verdilaan in Naaldwijk

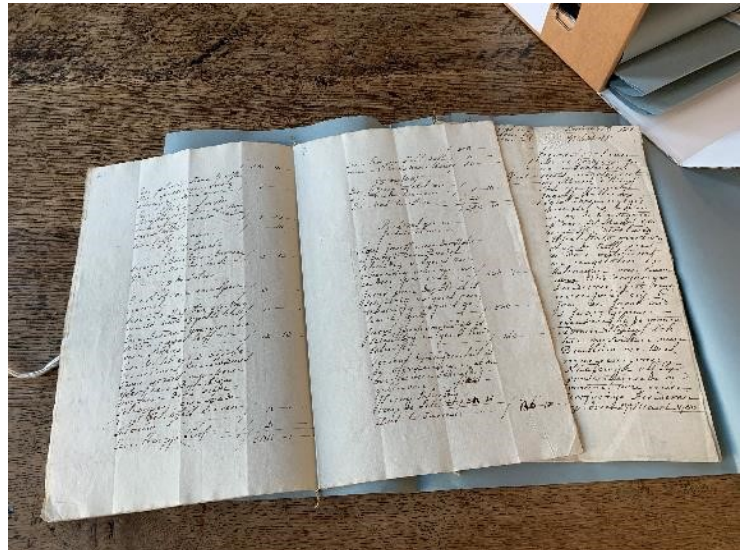
Balie van Historisch Archief Westland

Kluis met archiefdozen op de tweede verdieping

Archiefkar met doos in de lift

Archiefdoos in de leeszaal

Documenten

Wat is een archief?

Een archief is een verzamelplaats van oude papieren waarop informatie staat die we willen bewaren voor de toekomst.

Historisch Archief Westland bevindt zich in het gemeentehuis aan de Verdilaan. Het heeft een eigen balie en een leeszaal. Bij de balie kunnen archiefstukken opgevraagd worden. Deze liggen in een grote kluis op de tweede verdieping. De archiefdoos wordt naar de leeszaal gebracht. Daar kan het document voorzichtig uit de doos gehaald worden om gelezen te worden.

Bij het archief werken veel vrijwilligers die helpen om alle oude documenten over te typen zodat je ze thuis kan lezen.

www.archieven.nl

Historisch Archief Westland en Westlands Museum hebben samen een website waarop je foto's, kranten, voorwerpen en verhalen van vroeger kan vinden.

www.erfgoedwestland.nl

Boedel Inwentaris de
Lasten en Schulden
afgetrokken beneden
del 2000—

Flonderland

N° 615

Gegroffert

Inweentaris van alle
de Goederen effecten
in en lictschulden
niets uitgesondert, bij
pieter jansse van der
Hoyt en Jannetje
Vellecoop Rgtelieden,
in gemeenschap be-
seten, en bij den
eerstgenoevnde op den
Augustus 1777 in
Flonderland Ab-
intestato overleeden,
voor de helst niet
er Dood ontruimt
en nagelaeten, ten
behoeven van Lyne
twee minderjarige
kinderen niet nae-
men Joris oud 4 jaer
en Jacob oud 2 1/2 jaer,
geuen maken bij
de vortn: Jannetje
Vellecoop ten ver-
ken van Bailluw
en Weesmanen
van Naatowijk als
Reprezentende de
vortn: Twee minder-
jarige kinderen;

Boedel Inventaris na
afstrek der Schulden be-
draegende beneden de
200 gulden

Stonderland Fol. 1

Groenendaal

N° 712

16511-1780

420.

Gegroeffent

Inventaris van
Jalle de Goederen In-
en uitschutden
niet uitgesondert
bij Adam Phillip.
Lok en Janneke
Jacobus Welcedop
egtelieden in ge-
meenschap beseten
en bij de Laestgeni-
op den 23° Maart 1780
niet Sonderland
Abtestato overleden
voor de heft niet
er dood overtrunt
en nagelaten ten
behoefen van haere
twee Minderjarige
Kinderen, niet nae
meer Joris oud 6
jaer ten Jacob oud
5 jaer, geboren
maken bij de voren-
Adam Phillip Lok
ten verloeken van
Bailliu en Wees,
maeren van
Naadwijk als de
presenterende de
voren; twee min-
derjarige Kinderen
op den 27° Maert 1780

Boedel Inventaris de
Lasten en Schulden
afgetrokken beneden
del 2000

Honderdland

N° 615

Gegroffiert

Inventaris van alle
de goederen, effecten,
in en uitschulden,
niets uitgesondert, bij
Pieter Jorizoon van der
Hout en Jannetje
Vellecoop egtelieden,
in gemeenschap be-
seten, en bij den
eerstgenoemde op den
augustus 1777 in
't Honderdland ab
intestato overleeden,
voor de helft met
er dood ontruimt
en nagelaeten, ten
behoeven van zijne
twee minderjarige
kinderen met nae-
men Joris oud 4 jaer
en Jacob oud 2 ½ jaer,
gedaen maken bij
de voornoemde Jannetje
Vellecoop ten versoe-
ken van Bailluw
en Weesmannen
van Naaldwijk als
representerende de
voornoemde twee minder-
jarige kinderen;

Inventaris van alle
de Goederen, effecten
in en uitschulden,
niets uitgesondert, bij
Pieter Jorizoo van der
Hout en Jannetje
Vellecoop egtelieden,
in gemeenschap be-
seten, en bij den
eerstgenoemde op den
Augustus 1777 in
't Honderdland ab
intestato overleeden,
voor de helft met
er Dood ontruimt
en nagelaeten, ten
behoeven van zijne
twee minderjarige
kinderen met nae-
men Joris oud 4 jaer
en Jacob oud 2 ½ jaer,
gedaen maken bij
de voorn: Jannetje
Vellecoop ten versoe-
ken van Bailluw
en Weesmannen
van Naaldwijk als
Representerende de
voorn: Twee minder-
jarige kinderen;

Boedel Inventaris na
affrick der Schulden be-
draegende betreden de
200 gulden

Honderdland Fol. 1

Gorickwaert

N° 712

1651-1780

Inventaris van
alle de goederen in
en uitschulden
niets uitgesondert
bij Adam Philipszoon
Lok en Jannetje
Jacobsdochter Vellecoop
egtelieden in ge-
meenschap beseten
bij de laatstgenoemde
op den 23ste maart 1780
in 't Honderdland
ab intestato overleden
voor de helft met
er dood ontruimt
en nagelaten ten
behoeven van hare
twee minderjarige
kinderen met nae-
men Joris oud 6
jaar en Jacob oud
5 jaar, gedaen
maken bij de voornoemde
Adam Philipszoon Lok
ten versoeken van
Bailluw en Wees-
mannen van
Naaldwijk als re-
presenterende de
voornoemde twee min-
derjarige kinderen
op den 27ste maart 1780.

Inventaris van
alle de goederen in
en uitschulden
niets uitgesondert
bij Adam Philipszoon
Lok en Jannetje
Jacobsdochter Vellecoop
egtelieden in ge-
meenschap beseten
bij de laatstgenoemde
op den 23ste Maart 1780
in 't Honderdland
Ab intestato overleden
voor de helft met
er dood ontruimt
en nagelaten ten
behoeven van hare
twee minderjarige
kinderen, 19ste maer
naem Joris oud 6
jaar en Jacob oud
5 jaar, gedaen
maken bij de voorn.
Adam Philipszoon Lok
ten versoeken van
Bailluw en Wees-
mannen van
Naaldwijk als re-
presenterende de
voorn. twee min-
derjarige kinderen
op den 27ste Maert 1780

Uitleg voor de leerkracht:

Deze twee documenten zijn het voorblad van boedelbeschrijvingen (inventarisatie) die gedaan werden na het overlijden van een van de ouders van minderjarige kinderen. Dit gebeurde in opdracht van de Weeskamer. Dit is geen weeshuis, maar een instituut dat in opdracht van de baljuw (burgemeester) de financiële zorg droeg voor kinderen waarvan een ouder overleden was. (Voorloper van de kinderbescherming)

Over document 615:

Pieter van der Hout overlijdt in augustus 1777 (de precieze datum weet weduwe Jannetje niet en daarom staat dit niet ingevuld) Omdat hij minderjarige kinderen heeft (Joris van 4 jaar en Jacob van 2 ½ jaar) en er geen testament opgemaakt is (ab intestate) gaan de weesmannen een paar weken na de begrafenis samen met een secretaris (schrijver) op bezoek bij de Jannetje. Zij moeten alle bezittingen registreren en waarden in geld. De lijst die zij maken bestaat uit meubels, huisraad, kleding, sieraden, werktuigen en voedselvoorraad. Ook de boekhouding wordt bekeken (in- en uitschulden). Hieruit wordt bepaald hoeveel geld de kinderen in principe als erfenis krijgen. Vervolgens wordt het document ondertekent door Jannetje (met een kruisje, want zij kan niet schrijven), de weesmannen en de secretaris.

Joris en Jacob zijn dus halfwees en blijven bij hun moeder wonen.

Over document 712:

Jannetje Vellecoop overlijdt nog geen 3 jaar later op 23 maart 1780. Zij blijkt hertrouwd te zijn met Adam Lok. Ook zij heeft geen testament laten maken, dus gaan de weesmannen en hun secretaries opnieuw naar het huis. Adam moet al hun bezittingen en de boekhouding tonen. In het document staat dat Adam Lok zijn 2 stiefkinderen uitgekocht heeft voor 8 gulden. Zo weten we dat ze niet bij hem zijn blijven wonen. Er staan geen andere kinderen vermeld, dus hebben Adam en Jannetje samen geen kinderen gehad. Er staat wel een wieg op de inventarislijst. In 1777 stond deze op zolder en nu in de woonkamer, dus is Jannetje waarschijnlijk in het kraambed overleden. Joris en Jacob zijn 6 en 5 jaar en weeskinderen zonder huis.

Wat weten we nog meer?

Weeskinderen van het platteland werden vroeger meestal bij familie ondergebracht. (Alleen als het niet anders kan, gaan ze naar een weeshuis in de stad, maar dat gebeurt zelden). Hier zijn geen documenten van opgenomen, maar vaak is dat de peetmoeder van de kinderen. Dat is een moeder of oudere getrouwde zus van een van de ouders. Een peetmoeder werd per kind bij de doop aangesteld en geregistreerd. Uit de doopboeken van de kerk van 's-Gravenzande kunnen we afleiden dat de moeder van Pieter van der Hout de peetmoeder is van kleinkind Joris. In 1780 waren opa en oma allebei nog in leven dus is het aannemelijk dat Joris bij hen is gaan wonen. De peetmoeder van Jacob was tante Gerritje, de oudere zus van zijn moeder. Zij is in 1780 nog in leven én getrouwd. dus zal Jacob bij haar ongebracht zijn.

Wat is er nu nog zichtbaar?

Uit archiefonderzoek hebben we kunnen afleiden waar het huis van Pieter en Jannetje gestaan heeft. Dit huis staat nog steeds in Honderdland aan noordzijde van de Maasdijk (adres: Klein Hei 2 in Maasdijk). Waarschijnlijk is Jannetje er blijven wonen toen ze trouwde met Adam Lok. Het huis van opa en oma van der Hout stond ernaast. Weeskind Joris is als zesjarige dus niet echt verhuisd. Broertje Jacob van 5 jaar oud maakt een grotere verandering mee. Hij gaat bij tante Gerritje wonen. Zij is getrouwd met Joris Overlee, die molenaar is. Uit genealogische bronnen weten we dat zij in 1780 al 3 kinderen hebben (waarvan er een ook Jacob heet omdat dit hun gemeenschappelijke opa is). Ze wonen waarschijnlijk in de molen. Deze Vlietmolen bij Naaldwijk is in 1792 afgebrand en vlak erna weer herbouwd. (Het was een poldermolen en die waren erg belangrijk in die tijd.) Op de plek waar de molen gestaan heeft, staat nu een tot woonhuis verbouwde molenstomp (adres: Monnikenlaan 14 in Naaldwijk)

Bijlage E – Het leven van Jacob van der Hout

Ik ben Jacob Pieterszoon van der Hout en ik ben 18 jaar oud. Ik ben geboren op een kleine boerderij langs de Maasdijk. Op 26 maart 1775 ben ik gedoopt in de kerk van 's-Gravenzande. Ik was pas 2 jaar oud toen mijn vader Pieter Joriszoon van der Hout ziek werd en stierf. Mijn moeder Jannetje Jacobsdochter Vellecoop trouwde opnieuw en mijn stiefvader Adam Philipszoon Lok kwam bij ons wonen op de boerderij. Toen ik 5 jaar oud was is ook mijn moeder overleden. Zo werd ik een weeskind. Mijn stiefvader wilde niet voor mij en mijn broer Joris zorgen. Dus werd Joris bij opa en oma gebracht, die naast ons woonden. Ik moest bij tante Gerritje gaan wonen. Zij is de oudste zus van mijn moeder en is getrouwd met Joris Arieszoon Oosterlee die molenaar is. Zij hebben al 3 kinderen: mijn neven Arie en Jacob zijn 7 en 6 jaar oud en mijn nichtje Maria is 4 jaar oud. Omdat een van mijn neef ook Jacob heet, word ik Pietertje genoemd, naar mijn overleden vader. Later wordt mijn neefje Willem geboren. Mijn tante en oom hebben dan vijf kinderen om voor te zorgen. We wonen met z'n allen in de Vlietmolen bij Naaldwijk. We slapen in houten kisten op de zolder, maar als het warm is, ga ik liever op een strozak liggen. Gelukkig draait de molen 's nachts niet vaak want dan kan je echt niet slapen. De Vlietmolen is een belangrijke poldermolen die het slootwater naar de poldervaart moet malen als het veel geregend heeft. Mijn oom moet dus zorgen dat het hele gebied niet te nat is, zodat er genoeg gras kan groeien voor de koeien. Vorig jaar is er brand ontstaan in de molen en is alles afgefikt. Nu is de molen opnieuw gebouwd met een apart huisje ernaast.

Lesmodel creatief proces

Beschrijving (bron):

Vlietmolen in Naaldwijk (Rien Koene)

Kleine Hei 2 in Maasdijk (Google Streetview)

Kerk van 's-Gravenzande, prent van Aert Schouman. (Foto: Dordts Museum)

Bijlage F – Werkblad 1-2-4-allemaal

Vraag: Waarom ging Jacob van der Hout in 1793 bij de VOC?

A. Vul eerst voor jezelf in:

Jacob ging bij de VOC omdat hij

- van avontuur hield
- gedwongen werd
- geen toekomst had in het Westland

Ik denk dat omdat hij

.....
.....
.....

Belangrijkste reden

B. Vul nu voor je tweetal in:

Jacob ging bij de VOC omdat hij

- van avontuur hield
- gedwongen werd
- geen toekomst had in het Westland

Wij denken dat omdat hij

.....
.....
.....

Belangrijkste reden

C. Vul nu voor je viertal in:

Jacob ging bij de VOC omdat hij

- van avontuur hield
- gedwongen werd
- geen toekomst had in het Westland

Wij denken dat omdat hij

.....
.....
.....

Belangrijkste reden

Uitleg 1-2-4-all(emaal) voor leerkracht

Via een eenvoudig proces zorg je ervoor dat alle leerlingen hun zegje doen. En, minstens zo belangrijk, zich gehoord voelen. Door snel te brainstormen en keuzes te maken, is het makkelijker om je eigen idee te ontwikkelen en weer los te laten als er betere ideeën geopperd worden.

Werkwijze

- Stel een onderzoeksvraag vast.
- Laat de leerlingen vervolgens 1 minuut in hun eentje ideeën opschrijven.
- Vervolgens bespreken ze hun ideeën twee minuten lang in tweetallen.
- Hierna – je raadt het al – vier minuten in viertallen.
- En tot slot wordt per viertal hun antwoord en belangrijkste argument klassikaal besproken.

Soms is het lastig om maar 1 argument te kiezen als viertal. Je kan dan een top 3 laten samenstellen. Als van alle groepjes hun belangrijkste argument besproken is, dan kan er gekeken worden welke argumenten nog niet genoemd zijn en echt nog iets toevoegen aan het totaal.

De 1-2-4-all methode wordt toegepast bij brainstormsessies in het bedrijfsleven. Een vergelijkbare methode in het onderwijs is de placemat-methode.

De placemat-methode is een manier waarbij kinderen leren door samen te werken. Bij deze werkvorm werkt elke leerling eerst individueel aan een opdracht. In een tweede fase is er een overlegmoment tussen de verschillende groepsleden. Dit overlegmoment moet leiden tot een gemeenschappelijk antwoord.

[Samen weet je meer dan alleen! - Onderwijs Maak Je Samen](#)